

gebrek aan volkszin en liefde voor ons volk te betichten. Geen nood, wie het op het geweten waagt, laat door geen aantijging zich afschrikken. Nu we weten, waaraan de zuivere toon van dat volksgeweten kan getoetst, maakt geen spraakverwarring ons het spoor meer bijster. Of wil men dan toch nog van aanmatiging, van belachelijke ingenomenheid met ons zelve spreken, men erkenne dan voor het minst, dat, welke richting ook de nationale zij, ze alleen ten prijs van haar zelfbewustzijn, de aanklacht van zelfverheffing zou kunnen ontgaan.

En wat we dan aan dat volsgeweten te vragen hebben? M. H., het heilig belang van het onderwijs bracht ons hier saâm, gunt mij daarom in een vijftal trekken u aan te toonen, wat op dit stuk de eischen onzer richting zijn, die we aan de uitspraak van het volksgeweten onderwerpen.

De staatsschool moet in een land, als thans het onze is, gemengd zijn en daarom óf den godsdienst opzettelijk verwerpen, óf kweekster van een godsdienst worden, die het minimum van positieve belijdenis in den lande, als eigen maximum kiest. Óf godsdienstloos ¹⁾ óf Christendom boven belijdenisverschil: dus staat het dilemma. Welnu, met dat feit voor oogen willen we ons volk gevraagd hebben, of het als geheel, als zedelijk wezen genomen, dús zijn godsdienstigen oorsprong verloochenen wil, dat het zijn recht op den naam eener Christelijke natie verbeurt. Door geen wijsgeerig stelsel, veel min door ontleding eener gezochte staatstheorie, maar door het volksgeweten zelf wenschen we de vraag te zien beslissen, of zijn zedelijke roe-

1) Ik blijf dit woord bezigen, ook na de berisping door dien term bij Dr. Lamping beloopt. Maar ik stem toe, dat „godsdienstloos” geen onschuldig epitheton, maar een diep-ingrijpende beschuldiging is. Een „godsdienstlooze volkschool, is een sacrilège aan het nationale leven gepleegd. Maar juist daarom gebruik, juist daarom bescherm ik die kwalificatie, om door dat scherpe woord ons volk te doen gevoelen, naar wat afgrond het met die (moreel)-onmogelijke volkschool glijdt.